

נוכח נפקד

Category: שמות, תצוה

מדוע שמו של משה בפרשתנו נעדר, וכך שמו של הקדוש ברוך הוא ממגילת אסתר. על מה מצביעה ההיעדרות?

היכן משה?

אולי שמתם לב לתופעה הזו; משפחה יושבת שבעה לא עלינו ובאים מנחמים רבים, מכרים ובני משפחה, וכולם מנסים להקל על האבל ולהביע הזדהות עם הכאב, אבל תמיד יזכרו את "ההוא שלא הגיע". עליו מדברים, עליו מרוגזים, ואת ה'משא' הזה סוחבים שנים רבות .

במקום לזכור את מאות המנחמים שבאו לבקר ולהשתתף בצער המשפחה, במקום להתנחם באהבה שהרעיפו על האבלים, כולם עסוקים במחשבה אחת: הייתכן שאותו ידיד לא טרח לבוא, ואפילו לא התקשר .

תופעה דומה מתרחשת בשעה שזוג צעיר בא בקשרי שידוכין. כולם מתקשרים לאחל 'מזל טוב', אנשים שלא היו בקשר שנים ארוכות שולחים כרטיסי ברכה, מתנות וכו', אבל היה אחד ששכח להתקשר. הוא בדיוק שהה מחוץ לעיר. אותו זוכרים! ומרוב כעס לא מזמינים אותו לחתונה.

אנו מוצאים את התופעה הזו בפרשת השבוע.

פרשת תצווה היא הפרשה היחידה בתורה ששמו של משה רבנו אינו מוזכר בה במפורש. מתחילת ספר שמות, שבה מסופר על לידת משה רבנו, ועד סוף ספר דברים, משה רבנו מוזכר בכל פרשה. דווקא בפרשתנו שמו לא מוזכר אפילו לא פעם אחת. מדוע?

הרבי מביא בשיחה את ביאורו של בעל-הטורים, שבסיפור חטא העגל (עליו נקרא בשבוע הבא) משה רבנו הציב אולטימטום לקב"ה, ואמר: "ועתה, אם תשא חטאתם, ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות ל"ב, ל"ב).

בסופו של דבר, הקב"ה קיבל את דבריו של משה ומחל לעם ישראל. ואף-על-פי-כן, מאחר שמילים שצדיק מוציא מפיו עושות רושם בעולם, אפילו אם נאמרו על תנאי, לא היה מנוס מלקיימן, ובפרשה אחת בתורה התקיים ה"מחני". הרבי מוסיף, שבהשגחה פרטית פרשת תצווה נקראת בשבוע שבו חל יום פטירתו של משה רבינו, שאז הוא אכן "נחסר" (התוועדויות תנש"א ח"א, עמ' 316).

בפועל, אין פרשה בתורה שעוסקת כל-כך הרבה במשה רבינו כמו בפרשת תצווה כל מי שלומד

את הפרשה שואל מיד: הייתכן ששמו של משה אינו מוזכר בפרשה? כל המפרשים עוסקים בשאלה הזו; הרי דווקא בגלל שהוא 'נפקד' מהפרשה, הוא 'נוכח' בה יותר מבכל פרשה אחרת?]

מה מסתתר במגילה

תופעה דומה אנו מוצאים במגילת אסתר, שכדאי לעסוק בה לקראת חג הפורים שיחול בקרוב. מגילת אסתר היא הספר היחיד בתנ"ך ששמו של הקב"ה לא מוזכר בה. זוהי תופעה שלא תאומן! הלוא כל התנ"ך הוא דבר ה', מחמישה חומשי תורה ועד לנביאים וכתובים, שנכתבו כולם ברוח הקודש. בתנ"ך עצמו יש ספר שלם שמתאר נס שקרה לעם ישראל, ושמו של הקב"ה אינו מוזכר בו! הכיצד?

מסביר הרבי בפשטות, שמאחר והמגילה נכתבה בפרס, חששו מרדכי ואסתר שאם יכתבו את שם השם במגילה, הרי כשהפרסים יתרגמו אותה לשפתם יכתבו את שם העבודה-זרה שלהם במקום שמו של הקב"ה. לכן העדיפו שלא להזכיר את שמו של הקב"ה כלל (תורת מנחם חלק ל' עמ' 155).

הרבי מוסיף ואומר שיש כאן משהו עמוק יותר:

כשאנו מדברים על ניסים ונפלאות, עלינו לדעת שישנם שני סוגי ניסים. יש ניסים שמשדדים את מערכות הטבע, כמו לדוגמה [קריעת ים סוף]. זהו נס גלוי, שכל אחד רואה אותו. ויש ניסים שהם 'מלובשים' בטבע, כמו סיפור הפורים, שאדם יכול לטעון: אוקיי, זה רק 'צירוף מקרים' פנטסטי. כן, בדיוק אסתר נבחרה למלכה, וקצת קודם לכן מרדכי הציל את המלך, אז כעת, בבואה לבקש על עמה, ריחם עליה אחשוורוש והחליט לשנות את רוע הגזירה (שיחות קודש תשל"א ח"א עמ' 510).

מי שרוצה, יכול להתעקש שלא היה פה נס. זה בדיוק ההגדרה של נס המוסתר על-ידי הטבע. לכן שמו של הקב"ה לא מוזכר במגילה, כדי לסמל שבנס הפורים לא ראו בגלוי את יד ה'. ושימו לב: העובדה ששמו של הקב"ה אינו מוזכר, גרמה לכך שכולם מדברים על כך ודנים בעניין שוב ושוב?]

מדוע נעדרת?

בתנ"ך ישנו סיפור שבו השתמשו בטכניקה ה'פסיכולוגית' הזו בפועל. כולנו מכירים את הסיפור של דוד וגוליית. שאול הבטיח את בתו למי שיחסל את גוליית הענק. לאחר שדוד הרג את גוליית, הוא הפך לפופולרי מאוד בעיני העם. כששבו שאול ודוד עם הצבא מהמלחמה שבה הרג דוד את גוליית, יצאו כל הנשים לפגוש אותם והכריזו: "הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו". המחמאות להן זכה דוד דקרו את ליבו של שאול: "ויחר לשאול מאוד [ויאמר נתנו לדוד רבבות ולי נתנו אלפים] ויהי שאול עוין את דוד מהיום ההוא והלאה [ויאמר]".

קרה פה דבר מאוד עצוב. מחד, שאול הבטיח לדוד את בתו, ומאידך ² השתלטה על שאול קנאה נוראה, שהתעצמה עם כל ניצחון נוסף של דוד בשדה הקרב. עד כדי כך שהובילה אותו לשני ניסיונות התנקשות בחייו של דוד!.

הפיצוץ היה בלתי נמנע. דוד ברח מפני זעמו של שאול והתחבא במדבר. יהונתן, בנו של שאול וחברו הטוב ביותר של דוד, נשלח על-ידי אביו לקרוא לדוד, וכשמצאו, ניסה לשכנעו לשוב לבית המלך. אך דוד השיב לו: אביך ניסה לרצוח אותי, וזה מה שהוא רוצה לעשות עכשיו. יהונתן חלק עליו, וטען שזה לא ייתכן ³ אבי חולק עימי את כל סודותיו הכמוסים, ואם היה רוצה להורגך כבר הייתי יודע מכך בצורה כלשהי.

השניים החליטו לבדוק אחת ולתמיד את עמדתו של שאול על דוד. יהונתן הציע: "מחר חודש ⁴ מחר ראש-חודש, לא יום אחד אלא יומיים, והמנהג היה שבכל ראש חודש עושים סעודה, בדומה לסעודת שבת או סעודת פורים. "ונפקדת כי יפקד מושבך" ⁵ התכנית הייתה שדוד לא יבוא לסעוד עם משפחת המלוכה, מקומו יִפְקָד, וחסרונו יעורר את תשומת לבו של המלך. שאול בוודאי יתהה מדוע נעדר דוד מן הסעודה, ואז יהונתן יענה שהלך לבית לחם לבקר את משפחתו. ואז ⁶ מסיים יהונתן את תכניתו ⁷ נבחן מה תהיה תגובתו של שאול.

ואכן, זה מה שעשו. בסעודת היום הראשון דוד נעדר, מקומו הקבוע נותר ריק, אבל שאול לא התייחס לכך. הוא סבר שההיעדרות מקרית. למחרת, ביום השני של ראש-חודש, כשדוד שוב לא הופיע, התעוררה חשדנותו של שאול. הוא פנה אל יהונתן ושאלו: "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום אל הלחם?". יהונתן ענה שדוד ביקש את רשותו ללכת ולהשתתף בסעודת ראש חודש בבית אביו בבית לחם.

והנה הגיע רגע האמת. כיצד יגיב שאול? "ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו⁸ שלח וקח אותו אלי כי בן מוות הוא". זהו זה, המרצע יצא מן השק. שאול אומר מפורשות שהוא רוצה להרוג את דוד. יהונתן הבין שטעה, ודוד אינו סובל מפרנויה אלא זו מציאות אמיתית (שמואל א' פרקים י"ט-כ).

השיטה הזו, שדווקא כאשר אתה 'נעדר' אתה 'נוכח', עובדת גם אצל הקב"ה. חז"ל אומרים: "כל הרגיל לבוא לבית הכנסת ולא בא יום אחד, הקב"ה משאיל בו" (ברכות ו, ב) ⁹ הקב"ה מבקש לדעת איפה הוא. מה קרה שלא הופיע. האם הוא לא מרגיש טוב? ¹⁰ אם כן, הוא דואג לרפא אותו. אבל אם הוא מחסיר לעיתים תכופות, הוא גורם לכך שמפסיקים להתגעגע אליו¹¹

ויתרה מזו. מבואר בחסידות שכאשר יהודי מתפלל לקב"ה עבור צרכיו של יהודי אחר, ואילו את צרכיו שלו הוא לא מזכיר אפילו במילה אחת, הקב"ה מתפלל ושואל: מעניין, מדוע היהודי 'שכח' להתפלל על עצמו? ואז הקב"ה 'נזכר' בו ודואג לכל צרכיו, ומברך אותו ב'בני חיי ומזוני רוויח'.